

9. Солодовнік М., Гребінник Д. «Загиблих в Ізюмі ховають вдруге. Імена 143 людей досі не встановили: репортаж». Головна – Суспільне Новини. URL – <https://suspilne.media/amp/379358-zagiblih-v-izumi-hovaut-vdruhe-imena-143-ludej-dosi-ne-vstanovili-reportaz/> (дата звернення: 08.02.2023).

10. Шрамович В. «Яблунська тіні вбитих. Прогулянка найкривавішою вулицею в Бучі». URL – <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64813449.amp> (дата звернення: 03.03.2023).

11. У Зеленського назвали втрати української армії в війні проти РФ. Головна – Слово і діло. URL – <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/polityka/zelenskoho-nazvaly-vtraty-ukrayinskoji-armiyi-vijni-protu-rf> (дата звернення: 01.12.2022).

12. Кількість загиблих внаслідок війни в Україні цивільних перевищила 10 тисяч – ООН. Головна – Слово і діло. URL – <https://www.slovoidilo.ua/amp/2023/11/21/novyna/suspilstvo/kilkist-zahyblyx-vnaslidok-vijny-ukrayini-cyvilnyx-perevyshhyla-10-tysyach-onn> (дата звернення: 21.11.2023).

Демедюк Марина Сергіївна,
студент 101 н. г.(СЕ)
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Волошин Олексій Гнатович,
старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення
та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Однією з головних ознак цивілізованої держави є забезпечення екологічної безпеки країни. Вона є компонентом національної безпеки, визначає ступінь захищеності людини, суспільства, є таким станом навколишнього природного середовища, за якого забезпечується

запобігання погіршенню екологічної обстановки та та виникненню небезпеки для здоров'я людей.

Українська природа є ще однією жертвою російської агресії. Війна вплинула на кожний компонент довкілля. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер. Після повномасштабного вторгнення країни агресора на Україну призвело до жахливих наслідків: руйнування й атаки на промисловість, захоплення атомних станцій, затоплення шахт, руйнування ландшафтів та екосистеми, поширення отруйних речовин, руйнування очисних споруд, дамб, мереж водопостачання, забруднення повітря, річок, ставків, озер та морів, розповсюдження нафтопродуктів та вибухових речовин, знищення заповідних територій, загибель тварин, птахів та чимало інших факторів є стійкими, поширеними і масштабними процесами, що вкрай негативно відображаються на стані довкілля, та, відповідно, на якості життя людей. Чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків ми матимемо в майбутньому.

У процесі розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля доводиться проводити різноманітні експертизи, завдяки яким вдається одержувати відповіді на численні питання стосовно предмету правопорушення. Однак при всій їх різноманітності є відносно невелике коло типових завдань, спрямованих на встановлення пов'язаних із порушеннями вимог екологічного законодавства обставин і фактів про екологічну подію, що призвела до загибелі людей, заподіяння шкоди їхньому здоров'ю, великих матеріальних збитків, забруднення навколишнього середовища, а також до інших тяжких наслідків. Судові експертизи проводяться у передбаченому процесуальним законом порядку обізнаними в галузі екології та певних прикладних наук особами за дорученням органу, що проводить розслідування, чи суду з метою встановлення фактичних даних, які можуть стати доказом для встановлення істини у справі.

В цілому, можна виділити наступні групи судових експертиз, що проводяться при розслідуванні кримінальних правопорушень проти довкілля:

- 1) екологічна експертиза та експертизи екологічної спрямованості,
- 2) технічні експертизи,
- 3) криміналістичні експертизи,
- 4) інші експертизи.

Так, судово-екологічна експертиза дає змогу встановити

важливі фактичні обставини допущених правопорушень у сфері екології, розкрити причинні зв'язки між екологічними правопорушеннями та негативними наслідками, що настали в результаті. Об'єктами досліджень судово-екологічної експертизи можуть бути: локальна ділянка місцевості, де були виявлені ознаки негативного антропогенного впливу; проби атмосферного повітря, води, ґрунту, відібрані у межах антропогенно-порушеного об'єкта довкілля; зразки флори та фауни, що зазнали негативного антропогенного впливу; різноманітні механізми, обладнання та деталі з місця, де відбулася подія чи настали її наслідки; технічна документація, технологічні регламенти та акти перевірки екологічного стану об'єктів; результати обстеження об'єктів довкілля санітарно-епідеміологічними, природоохоронними та іншими спеціально уповноваженими органами [21, с. 32].

Судово-екологічна експертиза, як правило, має комплексний характер та проводиться фахівцями різних галузей знань: екологами, хіміками, фізиками, біологами, агротехніками, судовими медиками, орнітологами та іншими фахівцями.

За допомогою судово-хімічної експертизи вирішуються питання, що стосуються природи й концентрації шкідливих речовин: чи є однотипними речовина, виявлена в атмосферному повітрі, проби якого вилучені з місця забруднення, і зразок речовини з певного об'єкта, і якщо так, то за ознаками якої групи, чи не належать вони до одного виду, сорту, марки; чи не надходили надані для порівняльного дослідження речовини з того самого джерела – чи виготовлені на одному заводі, чи випущені в складі однієї виробничої партії, чи зберігалися раніше в одній ємності. Вирішення цих питань є важливим, наприклад, при необхідності встановити транспортний засіб, з ємностей якого було зроблене викидання отруйних речовин в атмосферне повітря. Експерту-хіміку для дослідження надаються аналізи проби або предмети з нашаруваннями забруднюючих речовин, трупи загинувших організмів, а в необхідних випадках і показання про обставини забруднення атмосферного повітря [14, с. 68; 15, с. 76–77].

Для оцінки ступеня відповідальності порушників природоохоронних правил за допомогою експерта може бути встановлено, чи мало дане підприємство можливість забезпечити екологічну безпеку виробництва, з урахуванням наявного устаткування й фінансування. Окрему групу становлять питання, спрямовані на одержання уявлення про рівень технічного контролю на об'єкті, що, можливо, був джерелом забруднення: чи правильно здійснювався контроль за устаткуванням очисних споруд, чи

забезпечувався їх своєчасний ремонт; чи перебуває на належному рівні якість контрольно-вимірювальних пристроїв і апаратури, яка використовувалася в аналітичній лабораторії підприємства, і чи відповідає якість проведених у ній аналізів пропонованим вимогам.

До групи технічних експертиз відносяться агротехнічні (проводяться у випадках забруднення водоймищ викидами сільськогосподарського виробництва, отруйними хімікатами тощо або коли забруднення навколишнього середовища завдали шкоди сільському господарству, лісовим масивам, тваринному світу), зоотехнічні (призначаються з метою встановлення причин та меж псування кормів для тварин, чи з метою встановлення, які правила було порушено під час виконання певних робіт по догляду за тварина тощо), лісотехнічні, будівельно-технічні (призначають для встановлення причин аварій під час будівництва очисних споруд), судово-технологічні (встановлюють причини та межі порушення технології виробництва), гідротехнічні та інші.

Групу криміналістичних експертиз складають: дактилоскопічна (досліджуються сліди рук, ніг людини), трасологічна (досліджуються сліди взуття, використання знарядь вилучення природних ресурсів, сліди транспортних засобів, інструментів, технологічних знарядь обробки чи переробки тощо), почеркознавча, техніко-криміналістична експертиза документів (досліджуються документи з метою встановлення технічної підробки).

Четверту групу експертиз визначає конкретна слідча ситуація, з якою стикається суб'єкт розслідування при розслідуванні кримінальних правопорушень проти довкілля. Так, може виникнути необхідність в проведенні судово-медичної або ветеринарної експертизи для встановлення причин та умов загибелі або захворювання людей та тварин; токсикологічної для встановлення причин загибелі риби чи наявності шкоди здоров'ю людини тощо.

Висновок експерта є важливим та незамінним джерелом доказів у провадженнях по розслідуванню кримінальних правопорушень проти довкілля. А використання спеціальних знань у формі проведення судової експертизи – єдиним способом залучення наукових знань з різних галузей в процес доказування при встановленні істини щодо завдання шкоди навколишньому природному середовищу. Тому що тільки при компетентному кваліфікованому застосуванні спеціальних знань уповноваженою особою – судовим експертом – можливо встановити складні механізми завдання шкоди довкіллю, а також масштаб та розмір такої шкоди. Відтак важливо вже сьогодні подбати про ефективну систему

моніторингу стану навколишнього природного середовища. Державним органам влади слід зафіксувати реальний обсяг завданої шкоди та залучити міжнародну спільноту для доведення факту екоциду в Україні. Все це буде вкрай необхідним для справи відшкодування збитків довіллю за

Розуміння цього дозволяє слідчому правильно визначити вид експертизи, необхідний для з'ясування питань, що мають значення для провадження, експертну установу, якій доручається проведення експертизи, а також провести весь необхідний комплекс процесуальних заходів для забезпечення судового експерта необхідними об'єктами, зразками та порівняльним матеріалом.

Усвідомлення ролі та місця спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти довілля в загальній системі доказів є запорукою підвищення ефективності процесу розслідування шляхом забезпечення своєчасного та повного проведення судових експертиз всіх матеріальних об'єктів, що містять на собі сліди правопорушення, з метою встановлення повного обсягу фактичних даних про подію, що розслідується.

Необхідно зазначити, що українська природа є ще однією жертвою російської агресії. Війна вплинула на кожний компонент довілля. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер. Після повномасштабного вторгнення країни агресора на Україну призвело до жахливих наслідків: руйнування й атаки на промисловість, захоплення атомних станцій, затоплення шахт, руйнування ландшафтів та екосистеми, поширення отруйних речовин, руйнування очисних споруд, дамб, мереж водопостачання, забруднення повітря, річок, ставків, озер та морів, розповсюдження нафтопродуктів та вибухових речовин, знищення заповідних територій, загибель тварин, птахів та чимало інших факторів є стійкими, поширеними і масштабними процесами, що вкрай негативно відображаються на стані довілля, та, відповідно, на якості життя людей. Зокрема збитки довіллю від війни 2022 року набули великого масштабу: приблизна сума завданих довіллю збитків 2,4 трлн грн; 680, 6 тис. т нафтопродуктів згоріло, забруднивши повітрі небезпечними речовинами; 183 тис. м² ґрунтів забруднено небезпечними речовинами; майже 80 тис. т. викидів потрапило у повітря від горіння російської техніки та утворилось майже 325 тис. т відходів; на даний час засмічено приближно 2,3 млн м²; окуповано 8 національних заповідників; приближно 947 тис. га лісів випалено, а частину з них – втрачено назавжди.

Чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків ми матимемо в майбутньому.

Екологічна ситуація в Україні викликає занепокоєння екологів та правоохоронців. Тому пріоритетним завданням внутрішньої політики України є забезпечення екологічної безпеки населення шляхом дієвої державно-правової охорони зазначеної сфери суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 р. № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#Text>.

2. Наказ МОНПС України № 639 від 10 грудня 2008 р. «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (Методика, п.1.5). URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0048-09>

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 червня 2002 р. № 843 «Про затвердження Загального положення про спеціальну Урядову комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і Загального положення про спеціальну комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру регіонального, місцевого та об'єктового рівня». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/843-2002-%D0%BF#Text>.

4. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року № 2697-VIII від 28 лютого 2919 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.

5. Мельник О.В. Запобігання злочинам щодо забруднення довкілля в Україні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. акад внутр. справ. Київ, 2012. 19 с.

6. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник./ за ред.. М.І.Мельника, В.А. Клименка. Київ: Юридична думка, 2004. 656 с.

7. Шульга А.М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. ун-т внутр. справ. Харків., 2004. 20 с.

8. Кравчук І. Використання можливосте й судових експертиз у межах розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. *Підприємництво, господарство і право.* № 12, 2018. С. 322–326.